

CEZAEVLERİNDE DİNİ YAŞANTI VE DİN ALGISI¹

Arş. Gör. Erhan Tecim
Muş Alparslan Üniversitesi, Eğitim Fakültesi
Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Eğitimi Bölümü
erhantecim@hotmail.com

Özet

Mahkûmiyet altında olan insanların toplumdan soyutlandığı bir gerçektir. Makalede, toplumsal bir değere ve işlerliğe sahip olan dini yaşantı şekillerinin, bu soyutlanma dolayısıyla hapisane ortamında nasıl yer bulduğu ve hükümlülerin din algısının ne düzeyde olduğu irdelenmektedir. Makaleye konu olan araştırma kapsamında, mahkûmlarda 'dini yaşantı' ve 'din algısı' ile demografik değişkenlerin ilişkisi ele alınmıştır. Diğer taraftan insanların cezaevinde dindarlaşıp dindarlaşmadığı incelenmeye çalışılmıştır. Suç ve ceza kavramı üzerinde kısaca durulmuştur. Avrupa ve Amerika'dan örneklerle durum tespiti yapılmıştır. Araştırma kapsamında, Konya E Tipi Cezaevinde 234, Konya Yarı Açık Cezaevinde ise 68 mahkûm ile mülakat yapılmıştır. Yapılan diğer araştırmalarda, mahkûmların dindarlaştuğuna ilişkin bulgular yer almakla birlikte, araştırma sonucu bu bağlamda farklı bir durum ortaya çıkmıştır. İnanç boyutu açısından değerlendirildiğinde dindarlığın arttığı; ibadet boyutu açısından değerlendirildiğinde ise dindarlığın azaldığı bulgular arasındadır.

Anahtar Kelimeler: Din Sosyolojisi, kriminoloji, cezaevi, suç, dindarlık ve mahkûm

PERCEPTION OF RELIGION AND RELIGIOUS LIFE IN THE PRISON

Abstract

It is clear that the people who are prisoners have been isolated from society. In this study, it has been aimed to scrutinize religious way of living that has a social function and value, at what level and how the perception of prisoners about religion, due to this isolation, occurs in the prison environment. In the scope of the research, based on this research, it has been handled in the correlation between religious life and religious perception with demographical variable. The terms of 'crime' and 'punishment' were mentioned shortly. Also, it was examined that whether being more religiousness or not in the prison. It was determined with the examples taken from American and European countries. Within this study, it has been surveyed of 234 prisoners at Konya E Type Prison and Konya Half-Open Prison. Although some researchers have findings that prisoners getting religiousness in the prison, it has been emerged from different situation in this context. Among the findings is that religiousness has increased when it is evaluated in terms of belief and decreased in terms of practice.

Key Words: Sociology of Religion, criminology, prison, crime, prisoner and religiousness

¹ Bu çalışmada, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Din Sosyolojisi Anabilim Dalında Yapılan 'Cezaevlerinde Dini Yaşantı ve Din Algısı: Konya Örneği' İsimli Y. Lisans Tezinden faydalanılmıştır.

GİRİŞ

Hapis cezasının -bedeni cezalar kadar olmasa da- eski medeniyetlere kadar uzanan bir geçmişinin bulunduğu ve bu cezalandırma yönteminin tarihi süreç bakımından yaygınlık kazandığı açıktır. Yine de hapis cezasının, ilk dönemlerde suçluyu cezalandırıncaya kadar ya da suçlunun cezası belirleninceye kadar tutulduğu, ayrıca hapis cezasının yerleşik hayatı benimseyen toplum ve devletlerce uygulandığı da tarihi gerçekler arasındadır.

Bu makalede cezaevini soyut bir kurum olmaktan öte düşünerek, cezaevinin toplumla bağlarına değinilmeye çalışılmıştır. Öncelikle suç ve ceza kavramı üzerine durulmuştur. Burada suçun veya sapmanın toplumdan topluma değişen bir olgu olduğuna değinilirken, evrensel suç var mıdır? yok mudur? tartışmalarından uzak kalınmıştır. Çalışmanın bakış açısı, '**cezaevi ve din**' ile '**mahkûmlar ve din**' çerçevesinde ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Ayrıca araştırma bünyesinde hazırlanan anket soruları, dindarlığı ölçmede ve dini tecrübenin ifade edilmiş tarzı olarak, dini yaşayışta ayırt edilen boyutlardan; inanç boyutu, dini pratikler boyutu, tecrübe boyutu, bilgi boyutu ve etki boyutu (Günay, 2000:217) bağlamında düzenlenmiştir.

Bu makalede, suç etiyojisi ve suç teorileri bağlamında suça etki eden değişkenler düzeyinde bir analize yer verilmemiş, cezaevlerindeki dini yaşantı ve din algısını betimlemeye yönelik bir tahlil yapılmaya çalışılmıştır.

1.METODOLOJİ

1.1. Araştırmanın Amacı

Taplamacıoğlu'nun da (1961:125) dediği gibi özel amaçlar güden bir sosyolog, pratik sebeplerle bir toprak parçası veya bir özel grupta din ve medeniyet tarihinin belirli dönemleriyle ilgili meselelerine bağımlı kalmış olabilir, bununla birlikte bilimsel çalışmalarda prensip bakımından hiçbir tapınma ve önemli sayılan diğer olaylar ihmal edilmemelidir. Bu sebeple bu çalışmada şu soruların cevaplarını bulmaya çalışacağız. Mahkûmlar nasıl bir din yaşıyorlar? Dini değerleri ve tutumları nelerdir? Nasıl bir din algılaması içerisindedirler? Cezaevine girmeden önceki yaşantılarında ve cezaevindeki yaşantılarında, dindarlık ve dini yaşantı açısından ne gibi farklılıklar ve benzerlikler vardır? Tahliye olduktan sonra dini yaşantılarında ya da din algılamalarında bir farklılık olacak mı? Cezaevinde olmak dini ibadetleri yerine getirmeye engel teşkil eder mi? Cezaevi insanı dindarlaştırır mı? Ayrıca cezaevlerindeki insanların 'pişmanlık' durumu, dinle alakalı olarak mı yoksa hümanizma ekseninde mi oluşmaktadır?

1.2. Araştırmanın Yöntemi

Suçlu davranışa yönelik araştırmalarda, saha araştırmasının gerekliliği birçok kriminolog tarafından vurgulanmıştır. Araştırmalarda suç ölçümünün büyük bir kısmı survey kullanılarak yapılmıştır. Survey, ilgilenilen araştırma konusunda

mülakat veya soru kâğıdı kullanımını içerir. Surveyler genellikle araştırma alanının evren olarak adlandırılan grubun içerisinde belli şekillerde temsiller seçilerek yapılır (İçli,1997:7).

Konya İli merkez sınırları içerisinde yapılan araştırma, Konya E tipi Cezaevi ile Konya Yarı Açık Cezaevinde yapılmıştır. Araştırma uygulaması ilk önce yarı açık cezaevinden başlamış, daha sonra da E tipi cezaevinde gerçekleştirilmiştir. Makaleye konu olan araştırma, Adalet Bakanlığı'ndan alınan onay ve izin gereği 15 Ocak – 1 Mart 2005 tarihleri arasında ilgili cezaevlerinde gerçekleştirilmiştir. Yükümlülerle yapılan ankette toplam 63 soru bulunmaktadır.

Yarı açık cezaevine gelen mahkûmlar, tahliyelerine veya cezalarının bitimine az kalmış ya da iyi halli mahkûmlardır. Güvenlik şartlarının uygun olması dolayısıyla buradaki mahkûmlarla anketleri yüz yüze yapma şansı elde edilmiştir. Bu sebeple anketin yapıldığı tarihlerde 72 mevcudu olan yarı açık cezaevinde hasta olan ve gözetim altında olan 4 kişiyi çıkardığımızda, kalan 68 kişiyle birebir görüşme imkânı bulunmuştur. E tipi cezaevinde ise 650 kişiden değerlendirme dışı bırakılanlar(fire veren anketler) haricinde 234 kişi ankete katılmıştır.

1.3.Araştırma Hipotezleri

- 1- Eğitim düzeyi yüksek olan anne babaların çocuklarında suç işleme oranı düşüktür.
- 2- Din eğitimi almış olan anne babaların çocuklarında suç işleme oranı düşüktür.
- 3- Kişinin öğrenim düzeyinin yüksek olması, suç işleme oranını düşürmede etkilidir.
- 4- Dini eğitim almış olma, suç işleme oranını düşürmede etkilidir.
- 5- Cezaevlerinde olmak, dini ibadetlerin yapılmasını olumsuz etkilemez.
- 6-Cezaevi mahkûmiyeti süresince, mahkûmun inanç ve tutumlarında olumlu değişimler olur.
- 7- Mahkûmlarda işlenen suça yönelik pişmanlık durumunun oluşmasında, dini inanç ve tutumlar da etkilidir.
- 8- Cezaevinde olmak, mahkûmu dindarlaştırır.

2- SUÇ VE CEZA KAVRAMI ÜZERİNE

Suç, gündelik dilde çokça kullandığımız ancak tanımlamak gerektiğinde duraksadığımız ve durup düşünmemiz gereken bir kavramdır. Her haliyle suçu bir sapma olarak kabul edersek, sapmanın toplumsallığı kesindir ve toplumsal egolara göre değişkenliği kaçınılmazdır.

Sosyolojik anlamda, toplumda kültürün belirlediği örf, adet, gelenek görenek ve hukuk kurallarına uymayan davranışlar sapmış davranışlar olarak

nitelendirilirler (İçli,1998:1). Bir davranış, aynı toplumda farklı zaman zarflarında sapma olarak adlandırılacağı gibi, bir davranış farklı toplumlarda aynı zaman zarflarında olsa bile sapma olarak görülebilir.

Suç ve cezaya ilişkin görüş ve uygulamalar çok tabii olarak tarihin bilebildiğimiz her döneminde mevcut olmuştur. Kutsal kitaplara göre, yasağa uymadığı için cennetten kovulan Hz. Âdem'den, tanrılardan ateşi çaldığı için zincire vurulan Prometheus'a, gençleri düşünmeye yönelttiği için ölüme mahkûm edilen Sokrates'ten, dünya yuvaraktır diyen Galile'ye kadar nice insanlar, efsanelere, tarihe ve insanlık trajedilerine tanık olmuştur. Bu anlamda insan kendine kurallar koyan, normlar, ölçütler yaratan tek canlıdır. Çünkü insan kurallar koyar, soydaşlarıyla ortak davranış biçimleri geliştirir, ortak simgeler üretir ve değerler inşa eder. Onları örf, adet, gelenek, ahlak, din, hukuk vb. gibi kurumlarla kuşaktan kuşağa aktarır hem de sürekliliğini sağlar (Yavuzer,1996:18).

Bu bağlamda modern hukukun en belirgin izleri Aydınlanma Dönemi'nde görülür. Aydınlanma Dönemi'nin cezalandırma usulleri konusunda fikir sahibi olmak için en yakın ve etkileyici kaynak olarak, Foucault'nun(1992:3-22) 'Hapishanenin Doğuşu'nun hemen başında anlattığı, krala suikast girişiminde bulunmuş Damiens'in infazını okumak yeterlidir.

Cezalandırmanın kendisi, iktidarın işleyiş biçimlerinden ve toplumun disiplin altına alınmasını sağlayan araçlardan biridir. Reform süreçleri, daha ince yeni taktikleri devreye sokmuş, cezalandırma sanatını yeni kurallara bağlamış, incelterek etkinliğini artırmış, evrenselleştirmiş, ekonomik ve siyasal maliyetini düşürmüştür, daha az değil, daha iyi cezalandırmıştır (Foucault, 1992: 110).

Tabii ki bu durumun bireylere yansımaları ve bu düzeneğin toplumla ilişkilendirilmesi modern kurumlarla olmuştur. Burada Jeremy Bentham'ın 'Panopticon' adını verdiği ve Foucault'nun da söz söylediği durum, her şeyi gözetim altında tutma olanağı yaratan hapishane düzenlemesidir.

Cezalandırmanın bu derece değişken olması ve tarihsel-kültürel yapıyla ilintili olması suç olgusunun da toplumsal içkinliğini ortaya koymaktadır. Literatürde suç olgusunu çözümlleyen çok sayıda teori vardır. Bu teorilerin çoğu bireyin suçu neden işlediği üzerine odaklanmıştır (Kızmaz, 2006: 11). Suç etiyojisi bağlamında değerlendirilebilecek olan bu çalışmalar sapma ve suçun toplumdaki ve bireydeki içkin temelleri üzerine durmaktadırlar.

Bu teorilerin bazılarını kısaca değinecek olursak; 18'inci yüzyılın ortasında ortaya çıkan ve güçlenen Klasik Okul'a göre suçluluk, failin serbest iradesi ile donatılmış görülen akılcı mülhazalardan doğardı. Bu yüzden Klasik Okul, suçluluğa tepki olarak kusura yönelen cezayı savunmuştu. Klasik Okul, insanın irade özgürlüğüne sahip olduğunu ve eylemlerinde rasyonel davrandığını savunmuş; suç eylemleri için de aynı görüşü devam ettirerek, cezanın caydırıcılığı üzerinde durmuştur. Diğer bir tabirle ceza, işlenen suçla aynı olmalıydı çünkü

insan rasyoneldir. Bu perspektif bir taraftan bize İslami Ceza Hukukundaki 'Kıyas' fikrini hatırlatmaktadır.

Klasik okulun popüler olmasından sonra Doğa Bilimlerinde meydana gelen gelişmeler, genel olarak sosyal olaylara bakışı ve özelde de suç olgusunun algılanışını değiştirmiştir. Auguste Comte, 1830-1842 arasında yayınlanan altı ciltlik 'Cours de Philosophie Positive' (Pozitif Felsefe Dersleri) adlı eseriyle, Fizik Bilimlerinin modern yöntemlerini Toplum Bilimlerinde uygulayan ilk isim olmuştur (Demirbaş, 2001:315). Tabi ki sonraki yıllarda Charles Darwin'in 'Türlerin Kökeni' isimli eserinin yayınlanmasıyla suç olgusuna bakış hepten değişmiştir.

19.yy'da doruk noktasına ulaşmış bulunan dominant bilimsel paradigma olan Pozitivizm Sosyal Bilimlerde de etkisini göstermiştir. Sosyal bilimciler kendi problematiklerine doğa bilimleri benzeri yasalar bulmaya ve temellendirmeye çalışmışlardır. Suç çalışmaları da bu uygulamalardan etkilenmiştir. Bu doğrultuda, Lombroso ile başlayan, Garofalo ve Ferri ile devam eden görüş 'Pozitivist Okul' olarak ortaya çıkmıştır. Pozitivist okul taraftarlarının ortak noktası, suçluya ve cezalandırmaya ilişkin görüşlerini bilimsel temellere dayandırma çabasıdır. Lombroso, 1876 yılında yazdığı L'uomo Delinquente (Suçlu İnsan) isimli kitabıyla, Pozitivist Okul'un temelini atmıştır. Lombroso bu eserinde, suçluların doğuştan gelen bazı fiziksel ve ruhsal bozukluklara sahip olduğunu iddia etmiştir.

Gerçekte bu çabalar, İslam dünyasında İbn-i Haldu'nun 'Mukaddime' isimli eserinde ve yakın çağımızda İbrahim Hakkı Efendinin yazmış olduğu 'Marifetname'de karşılığını bulmaktadır. Ferri'nin Lombroso'ya teklif ettiği ve daha sonradan Lombroso'nun teorisinin de ismi olarak anılacak "suçlu doğanlar" ya da "doğuştan suçlular" kavramı, fiziki birtakım özellikleri taşıyan insanlar için kullanılmıştır (Adler vd, 1991:64).

Sosyolojik anlamda ortaya çıkan ilk teoriler ise genel olarak anomi, düzensizlik ve kuralsızlık bağlamında suçun nedenlerini araştırmaya yönelik olmuştur. Bu teorilere ek olarak, Park(2007: 261-269) ve Burgess'in 'kentleşme' analizleri de (İnsan Ekolojisi Kuramı) konuya bir değişken olarak eklenmiştir (Kızmaz,2006: 11-13).

Günümüzde genetik araştırmaları da neredeyse bu anlayışa yaklaşmaya başlamıştır. Araştırmalara göre insanı suç işlemeye iten bazı genler vardır. 46. genin XY değil de XYY olması genetik araştırmalarına göre suçun sebebi olarak görülebilmektedir (İçli, 1998:54-59).

Hiçbir sosyal hadisenin bir ya da birkaç sebebi yoktur, ancak suçluların sayısının artmasının ve kolay bir şekilde suç işlenilmesinin sebeplerinin en önemlileri aile ilişkileri ve aile yapısıdır. Bu sebeple Durkheim tarafından geliştirilen ve Merton tarafından detaylandırılan 'Anomi Teorisi' sonraları suça ilişkin etiyolojik çalışmalarda Alt Kültür Teorisi'ne çerçeve oluşturmuştur. Ayrıca Merton'un formüle ettiği 'Gerilim Teorisi'yle suçun nedenleri, kültürel amaçlara

ulaşmadaki sınırlı fırsatlarda aranmaya yani bizzat toplumda aranmaya başlanmıştır (Kızmaz,2006: 14-15).

Alt Kültür Teorisi'ne göre, savunma, destek ve karşılıklı ihtiyaçlar nedeniyle bir arada bulunan, benzer fikirleri ve değerleri paylaşan, zihin yapıları benzer bireylerden oluşan bir yapıyla karşı karşıyayız. Dolayısıyla bu teori toplumdaki belli grupların, alt kültürlerin veya gangların suçu onayladığı ya da en azından suça neden olan değerlere sahip olduğunu ileri sürer (İçli,1998:170).²

Konunun açıklığa kavuşması açısından, alt kültürlerin oluşmasının nedenleri ile ilgili kısa bir bilgi faydalı olacaktır. Teorinin odak noktasının, bireyin ailesinde göremediği savunma, destek ve diğer karşılıklık gerektiren bir takım ihtiyaçlar için bir araya gelme olduğunu görmekteyiz. Diğer taraftan aile içi şiddet, suçlu davranışın ortaya çıkmasında bir sebep iken; diğer bir sebep de sevgi-şefkat ve ilgi eksikliği olarak karşımıza çıkmaktadır.

Toffler, III. dalga toplumunun karakteristik özelliğinin, çekirdek aile tipi ile ortaya çıktığını vurgular. Bu yapının özelliklerine baktığımızda; çocukların anne ve babadan yalnız yaşadığını, tek başına yaşayanların sayısının arttığını, böylece bir yalnız adam kültürünün doğduğunu, yalnızlar için yurtlar-evler açıldığını, geziler-eğlenceler düzenlendiğini görürüz (Tezcan, 1995:130-131). Bu durum toplumsal sosyalizasyonun patolojik bir duruma dönüşmesinin en temel nedenlerinden birisi olmuştur.

Sosyalizasyon sürecinin önemi, suçlu davranışın ortaya çıkmasında aile yapısı, Anomi Teorisi ve Alt Kültür Teorisi dolayısıyla kendisini gösterir. Bu itibarla suçlu bir bireyle, suçlu olmayan bir birey arasındaki en belirgin fark, suçlu olmayan bireyin suçluluk dürtülerini kontrol edebilmesi ve toplumsal açıdan zararsız bazı faaliyetlere yönelmesidir.

Yavuzer'e (1996:22) göre bireyin bunu başarması büyük ölçüde sağlıklı bir toplumsallaşma sürecinden geçmesine bağlıdır. 'Suçlu çocuk yoktur, suça itilmiş çocuk vardır' derken aslında kastedilen; ailenin yapısal ve ekonomik özelliklerinin çocuğa yansması olmaktadır. Çocuk boş bir levha gibiyken aile kurumu içerisinde işlenmektedir. Artık anne-baba eğitimi bu noktada önemini ortaya koymaktadır.

Tartışma bizi ister istemez toplumsal kontrol mekanizmasına götürmektedir. Toplumsal yaşam içerisinde içkin olan bu mekanizma, insan ilişkilerini yöneten normlardan sapmayı, çeşitli mükâfatlandırma ve cezalandırma süreçleri ile denetlemektedir. Bu nedenle kontrol mekanizmaları her toplumun kaçınılmaz öğelerinden birisidir (Eserpek, 1979:160).

² Siegel, Larry J. (1989) Criminology. West Publismment Company. St.Paul
Aktaran: Tülin İçli, Kriminoloji,1998. Ankara .

Sosyal Kontrol Teorisyenleri “insanlar, toplum kurallarına nasıl ve niçin uyar?” diye sorgulamada bulunurlar. Bu anlamda din kurumunu ele almadan bir toplumun sosyal kontrol mekanizmalarını açıklamak oldukça güç gözükmektedir.

Batıda yapılan araştırmalar da gösteriyor ki, dine bağlı olarak suç işleme oranları düşmektedir. Aksoy'un (1998:31) belirttiği gibi, batı dinleri arasında Yahudilik mensupları, Hıristiyanlık mensuplarıyla karşılaştırıldığında en düşük suç işleme oranına sahiptir. Hıristiyanlar arasında da Protestanlar, Katoliklerden daha düşük suç işleme oranına sahiptir.

Şurası kesindir ki; insanın bio-psikolojik yapısının ayrılmaz bir unsuru olan, ilkel ya da gelişmiş olsun insanın bulunduğu her yerde her devirde din, mutlak bir fenomendir. Ve bu haliyle fert, toplum, kültür ve medeniyet üzerinde etkilidir(Solmaz,1996:125).

İçli (1998:67) çalışmasında suçu sosyolojik olarak açıklayan Teorileri Gerilim teorisi, Çatışma Teorileri, Yapısal-Fonksiyonalist Teoriler, Sosyal Ekoloji Teorileri, Alt Kültür Teorileri, Etiketleme Teorisi, Sosyal Öğrenme Teorileri, Sosyal Kontrol Teorileri, şeklinde sınıflandırmıştır. Suçun etiyojisine ilişkin daha birçok teori olmakla birlikte bu teorileri teker teker ele almak makale sınırlarımız dışına çıkmak anlamına gelir. Bu makalede ifade edilen bilgi tarzı, suçun nedenlerine ilişkin açıklayıcı bir tavır değil, cezaevlerinde ‘dini yaşantı’ ve ‘din algısı’ durumunun betimlenmesine yönelik bir çabadır. Bu sebeplerle bulguların daha iyi anlaşılması için bazı teorilerden bahsedilmiş, suçun nedenlerine ilişkin diğer teorilere yer verilmemiştir.

Dini yaşantı ve din algısı açısından Avrupa ve Amerika’da cezaevlerindeki durumun tespiti de önem arz etmektedir. Buralardaki dini yaşantı ve din algısı ya da din kurumunun kendisinin cezaevinde nasıl ifade bulduğu aşağıdaki başlıkta incelenmiştir.

3- AVRUPA VE AMERİKA’DA CEZAEVLERİ

Avrupa ve Amerika’da yoksullar, hapisane nüfusunun en geniş kesimini oluştururken, ırkçılığın devlet politikası olarak egemen olduğu ülkelerde ceza politikaları da ırkçı bir boyut taşımaktadır. Avrupa ve Amerikan toplumlarında hapisanelere gönderilenler, toplumun sistematik olarak dışlanan kesimleri olmaktadır. Nitekim ABD hapisanelerindeki mahkûmların yalnız 1/3’ü beyazdır, geriye kalanlarını ise Afrika ve Latin kökenliler oluşturmaktadır. ABD eyalet hapisanelerinde ırksal ve etnik azınlıkların hapisane nüfusu içindeki oranı: 1986’da % 60 iken, bu oran 1991’de % 65’e ulaşmıştır. 1994’te 20-29 yaş grubundaki her üç siyah erkekten biri, adalet sisteminin nezareti altındadır. Siyah erkeklerin hapse gönderilme oranı, beyaz erkeklere oranla yedi kat daha fazladır (Rojas, 1998).

Makalemizin içeriği açısından, Avrupa ve Amerika ile ilgili sayısal değerler vermek yerine sosyal ve dinsel göstergelerden bahsetmek daha işlevsel olacaktır.

Amerika'da cezaevlerinde yapılan araştırmalar genellikle mahkûm hakları, adaletli yönetimle ilgili betimleyici çalışmalar olarak karşımıza çıkar. İslami değerler açısından ele alındığında ise araştırma yapanların büyük çoğunluğu 'ıslah edilmiş-düzeltilmiş ortam' (correctional setting) açısından İslami pratikleri konu almışlardır.

Örneğin 2003 yılında Florida Eyaletinde başlayan inanç ve karakter temelli ıslah edici ortam çalışmaları, 2006 yılına kadar diğer eyaletler tarafından da örnek alınarak 21 eyalete kadar genişlemiştir. İslah edici bu ortamlardan çıkan mahkûmların hapisane'ye geri dönüş oranı diğer mahkûmlara göre çok düşük oranda olmuştur (Solomon, 2009).

Amerika'da yapılan araştırmaları tahlil edip betimleyen Dix'e (1997:36) göre: Abney, Palmer, Rigoli, Robbins, Rudovsky, Smith, bu gruptandır. Bununla birlikte 1960'lı yıllarda araştırma temayülü, ıslah edilmiş ortamda İslami pratiklere ve onun yönetime olan sonraki etkilerine doğru olmuştur. Brown, Dell'Olio, Murdy, Yaker, yine Dix'e (1997:36) göre bu doğrultuda araştırma yapanlardır.

Birinci grup ve ikinci grup aslında İslâmiyet'i ıslah edici araç olarak kullanmamaktadır. Birinci grup çalışmalarında ıslah edilen ortam içerisinde İslâmi uygulamaları ya da genel olarak özgürlüğü bir çeşni olarak görmekteyken, ikinci grup ise İslâmiyet'in hapisanelerde yaygınlaşmasının ve bu durumun beklenmeyen-istenmeyen sonuçlarına yönelik araştırmalar yapmışlardır. Geride kalan araştırmalar yine Dix'e (1997:37) göre Müslüman mahkûmların yaşam stillerine odaklanan doğal betimlemelerdir. Ayrıca şunu da belirtmek gerekir ki batıda inanç temelli (faith based) sistemlerde mevcuttur. 'Prison Chaplancy' denilen kurum bizdeki uygulamalarıyla neredeyse hapisane vaizliğiyle eşdeğer uygulamalardır. Bu hapisanelerde her dini grup kendine temsilci seçebilmektedir.

Beckford ve Gilliat'ın (1998) İngiltere ve Galler hapisanelerinde iki yıl süren çalışmaları sonucunda ortaya koymuş olduğu bulgular hapisanedeki dini yaşantıyı tespit açısından önemlidir. Yine bu çalışmadan hapisane papazlarının koordinasyonunun, 'hapisane papaz hizmeti' adlı bir birim tarafından organize edildiğini bu birimin tamamen legal bir yapılanma içerisinde hapisane hizmetlerinin bir bölümünü oluşturduğunu görüyoruz. 480 görevli papazın 132 si tam zamanlı 348'i yarı zamanlı olarak çalışırken, bunlara gönüllü bireyler ve gönüllü diğer papazlarda eşlik edebilmektedir.

Beckford'a (1999:671-685) göre bu uygulamalar o kadar geniştir ki, her grup kendi dinine göre din adamı talep hakkına sahiptir. Ancak çoğunlukla Hıristiyanlık hâkimdir. Özellikle İngiliz kiliseleri bu işi tekellerinde tutmak istemektedirler (Beckford ve Gilliat,1998:19). Ama Amerikan hapisaneleri için dinde tam bir serbest pazar hâkimdir. Kendisinin de dediği gibi: 'Bu tartışmalarla dini gruplar boyutunda özel sınırlamalar dayatmak istenmektedir. Özellikle İngiliz ve Galler Kilisesi üyeleri diğer kilise ve dinlere karşı dominant olmaktadır. Ancak onların da aktivitelerini tartışmaksızın yerine getirmeye izin vermektedirler' (Beckford,1999:683).

Beckford gözlemlerini bu şekilde kaydetmiş ve İngiliz Kiliselerinin mahkûmlara baskı yaptığını araştırmalarıyla tespit etmiştir. Burada özellikle şu durumu belirtmeliyiz ki Avrupa'da yapılan benzer çalışmalar suçu önlemeye yönelik ve mahkûmu ıslah etmeye yönelik olarak yapılmaktadır. Dinin buradaki etkisi olumlu olacağı düşüncesiyle yapılan ve yukarıda değinilen araştırmalar kiliseler ve dindar gönüllüler tarafından destek görmektedir. Hatta durum o kadar ileri boyutlara ulaşmıştır ki kiliseler arası rekabetler ortaya çıkmıştır.

4. CEZAEVLERİ ARAŞTIRMASI BULGULARININ ANALİZİ

4.1. Dini Faaliyetler İtibariyle Cezaevleri

Cezaevlerindeki dini hayatın başlıca göstergeleri, dini faaliyetler kapsamında verilen din eğitimi dersleri ve haftada birkaç kez gelen vaizle yapılan sohbetlerdir. Dini faaliyetler, kanun-tüzük çerçevesinde cezaevi müdürünün onayı ile gerçekleşmektedir. Diyanet tarafından atanan cezaevi vaizleri belli gün ve saatlerde mahkûmlara ders yapmakta onları eksik oldukları dini konularda bilgilendirmektedir. Bu çerçevede cezaevi eski vaizleri Hidayet Doymaz, Abdurrahman Akyürek, Beyşehir Cezaevi eski vaizi Cafer Tayyar Doymaz ve Konya Cezaevleri vaizi Ali Öge'nin çalışmaları şu maddelerde birleştirilebilir:

- 1- Kur'an okuma bilmeyenlere Kur'an öğretmek, dini açıdan mahkûmların sorularına cevap vermek.
- 2- Onlara buldukları durum içerisinde nasıl ibadet edebileceklerini göstermek.
- 3- Din öğretimine yönelik dersler yapmak.

Adalet Bakanlığı, Genel Kurmay Başkanlığı'nın 16 Eylül 1981 gün ve SYNT.KOOR:7130-818-81/SVL.İŞL. sayılı emirleri uyarınca; yine Adalet Bakanlığı'nın 'Eğitim Birimi' ile 'Bilimsel Kurul' tarafından hazırlanan ve Diyanet İşleri Başkanlığının da 24 Mart 1982 tarih, 1700-19-82/EĞT.KRS.Ş. sayılı tensipleriyle, ceza ve infaz kurumlarında ve diğer tutukevlerinde uygulanması düşünülen 'Din ve Ahlak Bilgisi' derslerinin müfredatı oluşturulmuştur.

Bakanlık tarafından hayata geçirilen bu yapılanmanın müfredatında, 'Din ve Ahlak' programının uygulanmasında göz önünde bulundurulması gereken genel prensipler diye bir başlık bulunmaktadır. Bu prensipler şunlardır:

- 1- Bu programı uygulayacak eğiticinin, tutuklu ve hükümlülerin psikolojik durumlarına aşina olması için bir hizmet öncesi kursundan geçirilmesi gerekir.
- 2- Dershane, mescit ve kütüphane gibi eğitim ve öğretimin yapılacağı yerler temin edilmeli, usulüne uygun olarak teşrif edilmelidir.
- 3- Din ve ahlak bilgisi öğretimi diğer konulara göre daha ağırlıklı olmalıdır.

4- Eğitimi ve öğretimi yapılan konular, birbirini destekleyen nitelikte olmalıdır. Eğiticiler de ders konularını işlerken bu hususa özen göstermelidir.

Müfredatın açıklamalar kısmında ise şu maddeler yer almıştır:

1- Konuların daha iyi anlaşılmasını sağlamak için kütüphane, mescit, film, slayt, fotoğraf, ses bandı gibi hem göze hem kulağa hitap eden araç ve gereçlerden en geniş ölçüde yararlanılmalıdır.

2- Bazı özel ihtisas gerektiren konularda, ilgili eğiticiler tarafından düzenlenecek programa göre yetkili uzmanlar görevlendirilmelidir. Bu konular seri konferanslar ve seminerler halinde sunulmalıdır.

Teorik ve resmi boyutta yapılan bütün bu çalışmalar, çok ciddi bir şekilde din eğitimiye yönelme olduğunu göstermektedir. Bu eğitimlerle, mahkûmların milli, ahlaki, insani, manevi ve kültürel değerleri benimseyen, koruyan ve geliştiren; ailesini, vatanını, milletini seven; beden, zihin, ahlak ve duyu bakımından dengeli ve sağlıklı bir yapıya sahip; insan hak ve onuruna saygılı, yapıcı, yaratıcı ve verimli kişiler olarak yetiştirilmesi amaçlanmaktadır (Resmi gazete;1967).

Cezaevinde yaptığımız gözlemler ise din eğitiminin bu kadar detaylı ve geniş imkânlar dâhilinde yapılamadığı şeklindedir. Bir taraftan cezaevine giden görevli vaizlerin ders saati ve ücret sorunu yıllardır halledilememiştir. Diğer taraftan görevlendirilen vaizler, gerekli hizmet içi eğitimi almadan derslere başlamaktadır. Böylece uygulama süreci pedagojik yapısından uzakta seyretmektedir.

4.2. Mahkûmlara İlişkin Demografik Bulgular

Makalenin hacmini demografik betimlemelerle şişirmemek için katılımcı mahkûmların demografik özelliklerini ve inceleme sonrası son değerlendirmeleri vermek daha uygun görülmektedir.

Suçla ilişkin tüm faktörler içinde suça katılımda en güçlü etki 'yaş'a aittir. Suça katılımın 'yaş' ile azaldığı görüşü kriminolojinin en eski ve en yaygın olarak kabul edilen görüşüdür. Örneğin, ABD'de tutuklanma oranları da yaş ilerledikçe düşmektedir. Özellikle 30'lu yaşlardan itibaren azalmaktadır. 50'li yaşlardan sonra ise %2 oranına düşmektedir (İçli,1988:221).

Tablo 1: Yaş

Yaş aralıkları	Frekans		Yüzde	
	Yarı açık	E tipi	Yarı açık	E tipi
18 - 25	7	71	10,3	30,3
26 - 40	30	114	44,1	48,7
41 - 60	28	41	41,2	17,5
60 - +	3	8	4,4	3,4
Toplam	68	234	100,0	100,0

Araştırmaya konu olan suçluların, en yüksek oranda bulunduğu yaş aralığı 26-40 seviyesidir ki, bu aralık Türkiye ortalaması olarak, hem 2002 hem de 2005 adalet istatistikleri verileriyle örtüşmektedir. Türkiye’de 25 yaşlarında artan suçlu sayısı, 49’lu yaşlardan sonra azalma eğilimi göstermiştir.

Tablo 2: Medeni Durum

Medeni durum	Frekans		Yüzde	
	Yarı açık	E tipi	Yarı açık	E tipi
Bekâr	12	84	17,6	35,9
Evli	52	123	76,5	52,6
Nişanlı-sözlü	-	6	-	2,6
Boşanmış	4	15	5,9	6,4
Eşi ölmüş	-	6	-	2,6
Toplam	68	234	100,0	100,0

‘Medeni duruma’ baktığımızda ise suç işleyen insanlar arasında bekârlar, evlilere göre her zaman için daha az olmuştur. Tablo 2’ye baktığımızda durum daha net görülmektedir.

Bir diğer önemli değişken olan ‘eğitim durumlarını’ ise iki boyutta değerlendirebiliriz. Birincisi, anne babalarının eğitim durumları ve dolayısıyla nasıl bir aileden geldikleri, ikincisi ise mahkûmların kendi eğitim durumları. Yapılan analizler sonucu mahkûmların, eğitim düzeyi düşük ebeveynler tarafından büyütüldüğü ortaya çıkmaktadır.

Tablo 3: Eğitim Durumu

Eğitim durumu	Frekans		Yüzde	
	Yarı açık	E tipi	Yarı açık	E tipi
Okur-yazar	6	23	8,8	9,8
İlkokul mezunu	34	145	50,0	62,0
Ortaokul mezunu	10	25	14,7	10,7
Lise mezunu	14	34	20,6	14,5
Üniversite mezunu	4	7	5,9	3,0
Toplam	68	234	100,0	100,0

Tablo 3’e göre değerlendirmeler yaptığımızda, mahkûmların çoğunluğunun ilkokul mezunu (E tipi:%62, Yarı açık:%50) olduğu ortaya çıkmaktadır. Elde edilen sonuçlara göre özetle şunu ifade edebiliriz; Konya Cezaevlerindeki mahkûmlar, eğitim düzeyi düşük ebeveynlerden gelmiştir ve kendileri de eğitim düzeyi düşük olan bireylerdir.

Ekonomik durum ise bir diğer önemli gösterge olmaktadır. Araştırma verilerine göre mahkûmların ekonomik durumlarının normalin altında olduğu görülmektedir. Ekonomik sorunlarla uğraşmak birçok suça davetiye çıkarmaktadır. Ayrıca mesleki anlamda ele aldığımızda nitelikli işi olan çok az mahkûm vardır ve birçoğu da işsiz durumdadır. Aylık gelirlerinin ne kadar olduğuna ilişkin sorumuza verilen cevaplar gerçekten manidardır. E tipi cezaevindeki mahkûmların

%54,3'ünün aylık geliri 200 liradan az iken, yarı açık cezaevinde bu durum %26'larda kalmıştır. Ancak aylık geliri 400 liranın altında olan mahkûmların kümülatif yüzdesine bakacak olursak durum şu şekildedir; E tipi cezaevindeki mahkûmların %72,2'sinin, yarı açık cezaevindeki mahkûmların %64'ünün geliri 400 liranın altında olmaktadır. Aylık geliri 700 liranın üstünde olan mahkûm sayısı ise çok sınırlıdır. Bu oran E tipi cezaevinde %17 iken yarı açık cezaevinde %5,9'da kalmıştır.

Mahkûmların cezaevi dışındaki mesleki uğraşlarına ilişkin bir değerlendirme yapacak olursak ekonomik bulgularla uyum içerisinde oldukları görülür. Buna göre serbest meslek sahibi olan mahkûmlar E tipi cezaevinde %45,3 iken, yarı açık cezaevinde %64,7'dir. Mesleki duruma ilişkin ikinci önemli oran ise işsiz olanların oranıdır. İşsizlerin oranı E tipi cezaevinde %26,5 iken, yarı açık cezaevinde %20,6'dır. Mahkûmların sahip olduğu diğer meslek grupları ise işçilik, memurluk ve çiftçilik olarak ortaya çıkmıştır.

4.3. Mahkûmların Dini İnanç, Dini Bilgi ve Dindarlık Durumlarına İlişkin Araştırma Bulguları

Bu araştırmada katılımcı mahkûmların genel olarak dini inanç, dini bilgi ve dindarlık durumları saptanmaya çalışılmıştır. Bu çerçevede mahkûmların; dini bilgileri nasıl-nereden elde ettiği, dini dogmalara ne kadar inandığı, ibadet etme sıklığı ve dini yaşama durumu ile birlikte helal-harama veya yasaklara dikkat edip etmediği dikkate alınmıştır.

Her iki cezaevinde de mahkûmların kendilerini, dini açıdan bilgili ya da çok bilgili görme oranı neredeyse birbirine eşittir (E tipi %24,4 – Yarı açık %25). Az bilgili ya da normal bilgili olanların oranı ise daha fazla frekans yükü almıştır (E tipi %70, Yarı açık % 72). “Öğrenim düzeyinin yükselmesi ile dini açıdan kendisini bilgili bulma arasında bir ilişki var mı, yok mu?” diye bir inceleme yapıldığında, ‘öğrenim düzeyi’ ile ‘dini bilgiye sahip olma derecesi’ arasında pozitif ya da negatif bir ilişki olmadığı görülmüştür.

O halde her iki cezaevi için şu söylenebilir. Öğrenim düzeyinin artmasıyla, kişinin (mahkûmun) dini bilgiye sahip olma derecesi artmamaktadır. Bu iki değişken arasında doğru orantı yoktur. Öğrenim düzeyi yükseldikçe dini bilgide de artma olması düşünülebilir. Çünkü öğrenciler lise yıllarına kadar din dersi görmekteyken. Bu durum örgün eğitim kurumlarında verilen din kültürü dersinin yetersizliğinin ya da etkisizliğinin bir işareti olarak da değerlendirilebilir.

Mahkûmlar, dini bilgilerini büyük oranda cami hocasından ya da Kur'an kursundan öğrenmiştir. Mahkûm dindarlığının bilgi boyutu açısından değerlendirmesini yapacak olursak ortaya anlamlı farklılıklar çıkmamıştır. Mahkûmlar, onları suçtan engelleyecek kadar yeterli dini bilgiye sahip değillerdir. Hali hazırdaki dini bilgilerini de cami hocasından, arkadaşından ya da eğitim düzeyinin düşük olduğunu saptadığımız ebeveynlerden öğrenmişlerdir.

Öte yandan mahkûmların, kendi çocuklarına dini eğitim verme isteği noktasında oldukça ilgili oldukları görülmüştür. Yarı açık cezaevindeki mahkûmların %98,5'i çocuklarına dini eğitim verilmesini, E tipi cezaevinde ise mahkûmların %91,9'u çocuklarına dini eğitimin verilmesini istemektedir. Diğer taraftan mahkûmlar, genel bir ifade ile tutumsal olarak bir insanın dini bilgilerini en iyi şekilde öğrenmesi gerektiğini ifade etmişlerdir (Yarı açık:%97,1; E tipi:%88,9).

Kendisini dindar olarak gören bir kişinin asgari olarak Kur'an okumayı bildiği varsayılabilir. Ancak Kur'an okumayı bilmeyenlerin oranı kendini dindar olarak görenlerden daha azdır. Yarı açık cezaevinde Kur'an okumayı bilen mahkûmların oranı %35,3'tür, bilmeyenler ise %64,8 oranındadır. E tipi cezaevinde Kur'an okumayı bilmeyenler %54,9 ile tepe değeri oluştururken, %30,5'lik bir kesim de Kur'an okumayı bilmektedir.

'Mahkûm dindarlığı'nın bilgi boyutunu bu şekilde değerlendirdikten sonra onların dindarlığının somut göstergesi olan emir ve yasaklara uyma durumları yani tecrübe boyutu ele alınacaktır. Öncelikle temel ibadet şekillerinden ve yasaklanan eylemlerden yola çıkılacaktır.

Yarı açık cezaevindeki mahkûmların %50'ye yakını ara sıra da olsa namaz kılmaktadır ve mahkûmların %84,8'i de namazlarını tam kılamadığı için üzülmemektedir. E tipi cezaevinde ise %40' a yakını seyrek de olsa namaz kılmakta ve %79,4'ü namaz kılmadığına üzülmemektedir. Sık namaz kılanlar yarı açık cezaevinde %35,2 olurken, E tipi cezaevinde %23,9 oranındadır.

Diğer bir temel ibadet şekli olan oruç ibadeti değerlendirildiğinde; yarı açık cezaevinde ramazan orucunu tutma sıklığına bakıldığında, tamamını ve çoğunu tutan %79,4'lük bir kesim vardır. Ramazan orucunun yarısını tutan mahkûm oranı ise %4,4 düzeyindedir. E tipi cezaevinde ramazan orucunu tutma sıklığına bakıldığında %74,4'ü çoğunu ve tamamını tutarken, hiç tutmayanlar %9,4 düzeyinde kalmıştır.

Mahkûmların kumar, alkol, zina gibi dinen yasak olan şeyleri hapse girmeden önce yapma ya da yapmama oranlarına bakıldığında şu sonuçlar ortaya çıkmaktadır: Yarı açık cezaevindeki mahkûmların %6,0'sı hapse girmeden önce sık bir şekilde kumar oynarken, %7,5'i ara sıra oynamaktadır. %11,9'u ise seyrek oynamakta iken büyük bir çoğunluk (%74,6) hiç oynamam demiştir. E tipi cezaevinde kumar oynama durumları ise şöyledir: Büyük bir çoğunluğu (%74,8) kumar oynamazken ara sıra ya da çok sık oynayanlar ise %14,5 düzeyindedir.

Yarı açık cezaevinde hapse girmeden önceki alkol tüketim durumları şu şekildedir. Mahkûmların %55,9'u hiç alkol kullanmamaktadır. %20,4'ü ara sıra içerken, %13,4'ü çok seyrek içmektedir. Çok sık içen ise %4,5 düzeyinde kalmaktadır. Buradan anlaşılacağı üzere mahkûmların %43,3'ü bir veya daha fazla kere alkol kullanmıştır. E tipi cezaevi mahkûmlarının %38'i hiç alkol içmezken %16,2'si alkolik diyebileceğimiz kadar çok sık içmektedir. Bir defa da

olsa alkol kullananların oranı ise %62'dir. Mahkûmların durumlarını kendi sosyallikleri ve bireysel ilişkileri içerisinde sosyal içici olarak değerlendirmek analitik düşünmeyi oldukça zorlamak anlamına gelebilir. Bu durumda mahkûmların alkol tüketiminin yüksek olduğu göze çarpmaktadır.

Zina yapma durumları göz önüne alındığında bir defa bile olsa cinsel ilişkiye girme oranı E tipi cezaevinde %67,5 iken, bu oran yarı açık cezaevinde daha düşük, %56,6 düzeyinde olmaktadır.

Cezaevine giren mahkûmların hepsi, yasak olan bir eylemde bulunduğu için ya da yapması gereken bir eylemi yapmadığı için oraya girmektedir. Bu bağlamda mahkûmların gündelik hayatta nasıl davrandıklarını tespit etmek amacıyla, daha doğrusu dindarlıktan kaynaklanan nedenlerden dolayı davranışlarına dikkat edip etmedikleri de araştırılmıştır.

Katılımcı mahkûmların, bir işi yaparken helal-haram ya da günah-sevap olmasına dikkat etmeleri ele alındığında; yarı açık cezaevinde kesinlikle dikkat ederim ve ederim diyenlerin oranı %94,1 olurken, E tipi cezaevinde ise bu oran %80,3 tür. Tutumsal olarak böyle ilgilerin olması güzeldir ancak davranış noktasında durum değişmektedir. Yapılan işin haram olmasına dikkat ederim diyen %94 lük bir kesim bile bu konuya dikkat etmemiş, haram ya da günah olan bir davranışta bulunmuşlardır.

4.4. Suç ve Cezaevi Eksenli Değerlendirmeler İle Mahkûmların Pişman Olma Durumlarına ve Sebeplerine İlişkin Bulgular

Bu başlık altında, cezaevlerindeki pratik yaşama ait verilerden elde ettiğimiz bulgular değerlendirilecektir. Cezaevinde öğrenilen meslekler ve icra edilen faaliyetler başta olmak üzere, dini uygulamalar ve cezaevinde olmakla ilgili diğer değerlendirmelere yer verilecektir. Bu bölümde ayrıca mahkûmların dini yaşayışlarını, dindarlığın bilgi ve tecrübe boyutlarıyla analitik düzeyde ele alacağız. Bütün bu önemli değişkenlerle birlikte pişmanlığın nedenini ve hapisyanede olmanın dindarlığı etkilemesi ile ilgili varsayımlarımızın doğrulanıp doğrulanmadığına bakacağız.

Cezaevi ve din kurumu arasındaki ilişkide merak edilen en önemli durumlardan bir tanesi de cezaevinde olmanın dini ibadetleri yapmada ve dini yaşamada engel teşkil edip etmediğidir. Elbette dinin kendi kuralları gereği mahkûmlara bazı ibadet şekilleri gerekli görülmemiştir. Bunun haricinde merak edilen husus hapisyanede olma durumunun sıkıntılı yönleridir. Genel anlamda yarı açık cezaevindeki mahkûmların %72'si ile E tipi cezaevindeki mahkûmların %71,8'i hapisyanede olmanın dini ibadetlerini yerine getirmeyi engellemediğini ifade etmektedir. Dini ibadetlerini yerine getirmenin engellendiğini iddia edenler ise yarı açıkta %8,8 ve E tipi cezaevinde %18,8'lik bir oranda kalmıştır.

Cezaevleri hakkında yukarıda verilen bilgileri de göz önünde bulundurursak; dini ibadetleri engelleyecek bir yapılanma bulunmadığı görülmektedir. Dini ibadetlerin

yerine getirilmesi için her türlü imkân ve tasarruf Adalet Bakanlığı ve cezaevi yetkilileri tarafından sunulmuştur. Var olan bir takım sıkıntılarda mahkûmların ibadet yerlerini ve kütüphaneleri, amaç dışı kullanımlara alet etmesinden kaynaklanmaktadır. Bu da bazı yerel yasaklara veya sınırlamalara neden olmaktadır. Örneğin E tipi cezaevinde mescide giden merdivenler binanın uzak tarafında olduğu için mahkûmlar yukarı çıkarken olay çıkarabilmektedir. Yönetim bu sebeple bazı sınırlandırmalar yapmıştır. Bunlar elbette ki mahkûmların güvenliği içindir.

Tablo 4: Cezaevinde olmak dini ibadetlerinizi yerine getirmeyi engelliyor mu *
Vakit Namazlarınızı hangi sıklıkta kılarıyorsunuz (E tipi cezaevi)

			Vakit namazlarınızı hangi sıklıkta kılarıyorsunuz?					Toplam	
			Çok sık	Sık	Ara sıra	Seyrek	Çok seyrek		Hiç kılmam
Cezaevinde olmak dini ibadetlerinizi yerine getirmeyi engelliyor mu?	Kesinlikle engellemiyor	Sayın	32	9	35	6	14	24	120
		Satır	26,7%	7,5%	28,2%	5,0%	11,7%	20,0%	100%
		Sütun	80,0%	56,3%	57,4%	30,0%	41,2%	38,1%	51,3%
		Toplam	13,7%	3,8%	15,0%	2,6%	6,0%	10,3%	51,3%
	Engellemiyor	Sayın	4	5	11	4	13	11	48
		Satır	8,3%	10,4%	22,9%	8,3%	27,1%	22,9%	100%
		Sütun	10,0%	31,3%	18,0%	20,0%	38,2%	17,5%	20,5%
		Toplam	1,7%	2,1%	4,7%	1,7%	5,6%	4,7%	20,5%
	Fikrim yok	Sayın	1	1	6	3	5	6	22
		Satır	4,5%	4,5%	27,3%	13,6%	22,7%	27,3%	100%
		Sütun	2,5%	6,3%	9,8%	15,0%	14,7%	9,5%	9,4%
		Toplam	,4%	,4%	2,6%	1,3%	2,1%	2,6%	9,4%
	Engelliyor	Sayın	1	-	6	4	2	7	20
		Satır	5,0%	,0%	30,0%	20,0%	10,0%	35,0%	100%
		Sütun	2,5%	,0%	9,8%	10,0%	5,9%	11,1%	8,5%
		Toplam	,4%	,0%	2,6%	1,7%	,9%	6,4%	8,5%
	Kesinlikle engelliyor	Sayın	2	1	3	3	-	15	24
		Satır	8,3%	4,2%	12,5%	12,5%	,0%	62,5%	100%
		Sütun	5,0%	6,3%	4,9%	15,0%	,0%	23,8%	10,3%
		Toplam	,9%	,4%	1,3%	1,3%	,0%	6,4%	10,3%
Toplam	Sayın	40	16	61	20	34	63	234	
	Satır	17,1%	6,8%	26,1%	8,5%	14,59%	26,9%	100%	
	Sütun	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	
	Toplam	17,1%	6,8%	26,1%	8,5%	14,5%	26,9%	100%	

$X^2:49,422$

Anlamlılık:0,000

Çapraz tablolarla 'yarı açık cezaevindeki mahkûmların, vakit namazlarını kılma sıklığına göre ibadetin engellenmesi' arasındaki ilişkiyi değerlendirdiğimizde, 'vakit namazlarını sık kılanların' hiç birisi 'ibadetinin engellendiğini' söylemezken; 'hiç kılmayan ya da seyrek kılan' mahkûmlardan 'ibadetlerinin engellendiğini' ifade eden bir dönüt alınmıştır. E tipi cezaevinde ise, 234 katılımcı arasında 'vakit namazlarını sık ve çok sık kılanım' diyenlerden sadece 4 kişi, 'cezaevinde olmanın

ibadetleri engellediğini' söylerken; 'namaz kılmayan' %15 oranındaki mahkûm grubu, 'cezaevinde olmanın ibadetlerini engellediğini' söylemiştir(Tablo 4).

Tablo 6: İşlenen suçtan dolayı pişmanlık duyma.

Pişmanlık derecesi	Frekans		Yüzde	
	Yarı açık	E tipi	Yarı açık	E tipi
Çok sık	35	130	51,5	55,6
Sık	6	20	8,8	8,5
Ara sıra	14	30	20,6	12,8
Çok seyrek	1	8	1,5	3,4
Hiç duymam	10	7	14,7	3,0
Cevapsız	2	39	2,9	16,7
Toplam	68	234	100,0	100,0

'İşlenen suçtan dolayı pişmanlık duyma' durumu değerlendirildiğinde farklı sonuçlar ortaya çıkmaktadır. Seyrek de olsa mahkûmların çoğu, işlediği suçtan ötürü zaman zaman pişmanlık duymaktadır. Yarı açık cezaevindeki mahkûmların %14,72'si hiç pişmanlık duymazken, E tipi cezaevindeki mahkûmların çoğu (%16,7) bu konuya cevap vermekten kaçınmışlardır.

İşlenen suç için mahkûmlar eğer kendilerince rasyonel temellere sahipse bundan bir pişmanlık duyulması çoğu zaman mümkün olmamaktadır. Yapılan işin yanlışlığının kişinin kendisi tarafından kabul edilmesi halinde bir pişmanlık hissiyatı oluşabilir.

Oysa suç işlemek, bazen planlı bir eylemin sonucu olabildiği gibi bazen de anlık bir davranış ya da duygunun sonucu olarak da ortaya çıkabilmektedir. Dolayısıyla mahkûmun pişmanlık duyması suçun niteliğine de bağlıdır. Cevapı aranan şey ise, suçun niteliği her ne olursa olsun ondan pişmanlık duyulup duyulmadığıdır. Bu gerekçe ile mahkûmlara şu soru da yöneltildi: 'Aynı şartlarla yine karşılaşırsanız o suçu tekrar işler misiniz?'. Bu sorunun cevabı, suçlunun işlediği cürümün sebebine atfettiği haklılık payını da gösterecektir.

Tablo 7: Aynı şartlarla yine karşılaşırsanız o suçu tekrar işler misiniz?

Aynı suçu işlemeye ilişkin tutum	Frekans		Yüzde	
	Yarı açık	E tipi	Yarı açık	E tipi
Kesinlikle yaparım	11	44	16,2	18,9
Yaparım	7	16	10,3	6,9
Fikrim Yok	5	24	7,4	10,3
Yapmam	12	27	17,6	11,6
Kesinlikle yapmam	33	122	48,5	52,4
Toplam	68	234	100,0	100,0

Tablo 7'ye göre; gerek E tipi cezaevinde, gerekse yarı açık cezaevinde benzer fikirler vardır. Yani yarı açık cezaevindeki mahkûmların %66,1'i ve E tipi cezaevindeki mahkûmların da %64'ü işledikleri suçu aynı şartlar altında bir daha işlemeyeceklerini ifade etmişlerdir. Fakat yarı açık cezaevindeki mahkûmların

%26,5'i ve E tipi cezaevindeki mahkûmların da %25,8'i ise işledikleri suçu yine tekrarlayabileceklerini ifade etmişlerdir.

Bu dikkat edilmesi gereken bir veridir. Aslında her dört kişiden birine tekabül eden bu oran, mahkûmların işledikleri cürüm karşısında rasyonel sebeplere sahip olduklarını göstermektedir. Daha da önemli olanı ise hapisanelerin nihai amacını yerine getirmede yeterince işlevsel olmadığı şeklinde değerlendirilebilir. Pişmanlık değişkenini daha iyi test etmek amacıyla sorguladığımız kontrol sorusu ise aşağıda analiz edilmiştir.

Tablo 8: Bu dünyaya yeniden gelme şansınız olsaydı cezaevinde bulunmanıza sebep olan fiili yine yapar mıydınız?

Aynı suçu işlemeye ilişkin tutum	Frekans		Yüzde	
	Yarı açık	E tipi	Yarı açık	E tipi
Kesinlikle yaparım	12	27	17,6	11,6
Yaparım	2	11	2,9	4,7
Fikrim Yok	6	30	8,8	12,9
Yapmazdım	11	39	16,2	16,7
Kesinlikle yapmazdım	34	126	50,0	54,1
Cevapsız	3	-	4,4	-
Toplam	68	234	100,0	100,0

'Bu dünyaya yeniden gelme şansınız olsaydı cezaevinde bulunmanıza sebep olan fiili yine yapar mıydınız?'. Bu soruya verilen cevaplar bir boyutu ile mahkûmların işledikleri suçların rasyonel temellerine olan inanmışlıklarını da göstermesi açısından önemlidir. Çünkü işlenen fiilin haklı olduğu (hak edildiği) düşüncesi kişiye rasyonel bir zemin hazırlayarak onun pişmanlığını hafifletir veya bu hissiyattan tamamen kurtulmasını sağlar. Verilen cevapları da bu bağlamda değerlendirirsek 'kesinlikle yaparım' ve 'yaparım' seçenekleri yarı açık cezaevinde %20,5 iken, E tipi cezaevinde %16,3 oranında çıkmaktadır ki bu yüksek bir orandır.

Gardiyan ve cezaevi vaizleriyle olan görüşmelerde de aynı gözlemsel sonuçlar elde edilmiştir. Mahkûmlar rasyonel olarak seçim yapmaktadır ve kendilerini çoğu zaman haklı görmektedirler. Bu sebeple, kendilerinin haksızlığa uğradıkları kanaati çok yaygındır. Bu durumdan dolayı da adalet sistemine güvenmemekte, adaletin yerine gelmediğine inanmaktadırlar. Bu soruya verilen cevaplar gösteriyor ki kontrol sorusu tam anlamıyla işlemiştir ve mahkûmlar sorulara içtenlikle ve doğru olarak cevap vermişlerdir. Çoğu defa mahkûmlar işledikleri suçların affedilmeyeceği korkusuyla yaşamaktadırlar ve bu psikolojik sorunlara yol açmaktadır.

Cezaevlerinde işlenen din derslerinde, pişmanlığın ve tövbenin önemi üzerinde durulması gerekir. Kişinin tövbe etmesi halinde, hiç suç işlememiş gibi olacağı vurgulanması da çok önemlidir. Bu durum mahkûmların psikolojisini düzeltebileceği gibi, sağlam bir kişiliğe sahip olmasını da sağlayabilir (Özdemir:2005:166).

Cezaevi vaizlerinin nitelikli bir hizmet içi eğitimine tabi tutulması, mahkûmların yaşadıkları ve yaşayacakları sarsıntının atlatılmasında büyük önem arz edecektir.

Tablo 9: Duyulan pişmanlığın nedeni

Pişmanlık nedenleri	Frekans		Yüzde	
	Yarı açık	E tipi	Yarı açık	E tipi
İnsanlara zarar verdiğim için pişmanım	12	37	17,6	15,9
Cezaevinde geçirdiğim zamanlar yüzünden pişmanım	12	26	17,6	11,2
Günah işlediğimi düşündüğüm için pişmanım	11	44	16,2	19,0
Yakınlarımı kötü durumda bıraktığım için pişmanım	16	51	23,5	22,0
Bir anlık öfkeye kapıldığım için pişmanım	10	44	14,7	19,0
Diğer	2	30	2,9	12,9
Cevapsız	5	-	7,4	-
Toplam	68	234	100,0	100,0

Varsayımlardan birisi olan, 'işlenen suça yönelik pişman olma durumunda' (Tablo: 9) dini inanç ve tutumların etkili olabileceği hakkındaki düşüncemiz bu bağlamda gerçeğe örtüşmemiştir. Ayrıca 'hümanistik tavır' ile 'dini tavır' neredeyse eşittir.

Her iki cezaevinde de pişmanlık nedeni en fazla, 'yakınlarını kötü durumda bırakmaları' olarak ortaya çıkmıştır. E tipi cezaevinde de 'günah işlediğini düşündüğü için pişman' olan mahkûmlar oran olarak daha fazladır.

Bu araştırmanın temel sorunsallarından birisi de; dini tutum ve davranışlarda hapse girdikten sonra bir değişiklik olup olmadığıydı. Bu durum iki boyutta ele alınmıştır. Birincisi, hapse girdikten sonra dini inanç ve davranışlarda değişiklik olup olmadığı; ikincisi ise, değişikliğin yönünün ne olduğudur (Tablo:10'da açıklanacaktır).

İlk boyutta, yarı açık cezaevinde en yüksek frekanslı değer %47,1 ile dini inanç ve tutumlarımızda, dini yaşantımızda 'hapse girdikten sonra herhangi bir değişiklik olmadı' ve 'kesinlikle olmadı' diyenlerden oluşmaktadır. Takip eden değer ise %39,7 ile 'dini inanç ve tutumlarımızda, dini yaşantımızda bir değişiklik oldu' ve 'kesinlikle oldu' diyenlerden oluşmaktadır.

E Tipi cezaevi genel olarak 'dindarlık durumunda bir değişikliğin olduğu'ndan bahsedenlerin oranı ise %68,7 düzeyindedir. 'Kesinlikle olmadı ve olmadı' diyenler %40,4 oranındadır. Yarı açık cezaevinde %39,7 oranında değişme olurken, E tipi cezaevinde %49,8 oranında bir değişme olmuştur.

Tablo 10: Hapse girdikten sonra, dini inanç ve tutumlarınızın güçlendiği, dini yaşantınızın arttığı kanaatinde misiniz?

Hapishanede dindarlığın artması durumu	Frekans		Yüzde	
	Yarı açık	E tipi	Yarı açık	E tipi
Kesinlikle arttı	15	66	22,1	28,2
Arttı	15	57	22,1	24,4
Kısmen	22	63	32,4	26,9
Artmadı	9	25	13,2	10,7
Kesinlikle artmadı	4	23	5,9	9,8
Cevapsız	3	-	4,4	-
Toplam	68	234	100,0	100,0

İkinci boyutta ise değişimin yönü belirlenmeye çalışılmıştır. Tablo:10'da görüldüğü üzere 'hapse girdikten sonra dini inanç ve tutumların güçlendiği' ya da 'dini yaşantılarında olumlu yönde bir değişiklik olup olmadığı' hususunda ise şu değerlerle karşılaşmaktayız. Yarı açık cezaevinde kısmen de olsa mahkûmların %76,6'sının dini göstergelerinde olumlu yönde bir değişiklik olmuştur. E tipi cezaevinde ise bu oran %79,5 olmaktadır. Olumlu yönde bir değişiklik olmadığını söyleyenler ise yarı açıkta %19,1'lik bir oran iken, E tipi cezaevinde ise %20,5'lik bir oran oluşturmaktadırlar.

Bunun bir çelişki olmadığını söylemekte fayda vardır. Daha açık bir şekilde, tutumsal olarak mahkûmlar dini inançlarının arttığını hissettiklerini ifade etmişlerdir. Ancak ibadet boyutuyla durumu değerlendirecek olursak, gerçek bir dindarlaşma eğiliminin olmadığını, artışın düşünce ve inanç boyutunda (hissiyat) olduğunu söylememiz daha doğru olacaktır.

Din her şeyden önce bireyde, vicdani olarak Allah'a karşı bir sorumluluğu içerir. Topluma içkin doğasıyla dinin birey üzerinde tezahür eden karakteri, onu aynı zamanda birlikte yaşadığı insanlara karşı da sorumlu kılarak, toplumsal bütünlüğü bozan davranışlardan uzak durmasını ve kurallara uymasını telkin eder. Aksi olan her durumda birey ilk elde toplumsal denetleme mekanizmasının bir parçası olarak mahkeme tarafından yargılanır. İşlenen cürüme verilecek olan ceza bir çeşit "bedel"dir. Cezanın çekildiği yer olan hapishane insanların ıslahı ve onların vicdanlarıyla hesaplaşması için bir fırsat olabilir. Bu durumda hapishanelerin insanların dindarlığına olumlu etkilerinin olacağı varsayılabilir.

Tablo 11: Dindarlıkla ilgili ifadelerden hangisi sizin düşüncenizi yansıtır.

Hapishane ve dindarlaşma ilişkisi	Frekans		Yüzde	
	Yarı açık	E tipi	Yarı açık	E tipi
Hapishaneye girmeden önce daha dindardım	11	50	16,2	21,4
Hapishanede daha dindar oldum	6	41	8,8	17,5
Hapishaneden çıktuktan sonra daha dindar olacağım	8	37	11,8	15,8
Hapishane ile dindarlığım arasında bir ilişki yoktur	43	106	63,2	45,3
Toplam	68	234	100,0	100,0

Tablo:11'e göre yapılan değerlendirmeler de 'hapishanede olma ve dindarlaşma' arasındaki ilişkiyi izah etmektedir. Yarı açık cezaevindeki mahkûmların %63,2'si; E tipi cezaevindeki mahkûmların da %45,3'ü, "hapishane ile dindarlığım arasında bir ilişki yoktur" diyerek, hapis hayatının onların dindarlıklarına etki etmediğini belirtmişlerdir.

Mahpusluk aynı zamanda işlenen suçun tekrar edilmemesi ve kişinin işlediği suçun mahiyetini anlayarak bundan arındırılması faaliyetidir. Bu arındırma faaliyeti yalnız başına belirli bir süre için kapalı tutulma faaliyeti olmamalıdır. Bu süre içinde çeşitli telkinlerle işlenen cürümlerin yanlışlıkları hakkında düşünsel bir faaliyet gerçekleştirilmelidir. Oysa ıslah edilmenin temel mantığı bir boyutuyla bireylerin işledikleri cürüm karşısında vicdani sızılarının dindirilmesi anlamına da gelmektedir. Bu ise yalnız başına hapis hayatı ile sağlanacak bir durum değildir. Bireylerin zihinlerinde yeni düşüncelerin oluşturulması için ise din en önemli referans noktalarını sunar. Bu mekanizmanın işlemediğini elde edilen verilerden anlıyoruz.

Zihni bir niteliğe sahip olan iman, pratikte benzer uygulamalarla gün yüzüne çıkar ancak, duruma ilişkin sosyolojik bakış açısı şu şekilde olmalıdır: Taplamacıoğlu'na göre ibadetin birleştirici özelliği vardır. Durkheim'in de belirttiği gibi din toplumun harcıdır. Bu sebeple dinin yansıması olan ibadet de birleştirmeye ve geliştirmeye yarar. Malinowski'de, ilkel toplumlardaki ibadetin en az ileri dinlerinki kadar belirgin olduğunu ve ibadet-ayin ve törenlerin en ilkelinin bile grubu birleştirmeye yönelik olduğunu ifade eder (Taplamacıoğlu,1975:192). Underhill ise kilisede toplu tapınma konusunda üç şey tespit eder; ortaklaşa bir sükût, önderlerin grup adına yaptıkları tapınma töreni ve her müminin katıldığı ayin ve eylemler (Taplamacıoğlu,1975:192-193).

Bu örneklerden de anlaşılacağı üzere ibadetin birleştirici gücü klasik düşünürler tarafından da kabul görmüştür. Bizim gözlemlerimiz ve değerlendirmelerimiz de aynı şekildedir. Cezaevine giren insanların çok fazla dini bilgisi olmamasına rağmen burada kendilerini dindarlık noktasında farklı hissetmektedirler. Ayrıca görevli cezaevi vaizleri de aynı görüşü paylaşmakta ve mahkûmların cezaevlerine girince daha da dindarlaştıklarını ifade etmektedirler.

Bu durumun kaynağı olarak da Allah'a karşı bir pişmanlık değil de daha çok psikolojik faktörlerden kaynaklandığı yorumunu paylaşmışlardır. Bu durumda dinin birleştirmeye ve ıslah etmeye yönelik fonksiyonu net bir şekilde ortaya çıkmıştır demek yanıltıcı olabilir.

Bu çalışmada dindarlık farklı boyutlarda incelendiği için tutumsal olarak mahkûmların dindarlaştığını ve bunun hem araştırma sonuçlarıyla desteklendiğini hem de gardiyan gözlemleriyle doğrulandığını söylemek gerekir.

SONUÇ

Mahkûmların farklılığından olsa gerek yarı açık cezaevi ile E tipi cezaevi arasında gerek atmosfer olarak gerek fiziki ortam olarak ve gerekse çalışan memurlar açısından oldukça fark vardır. Ancak bu çalışmada yarı açık cezaevi ile E tipi cezaevi arasında zaman zaman belirgin farklılıklar çıkmasına rağmen, çoğu zaman benzer özellikler ortaya çıkmıştır.

Genel itibariyle E tipi cezaevi mahkûmlarının dini konulardaki bilgisi ve dindarlık düzeyi yarı açık cezaevinde bulunan mahkûmlarınkinden biraz daha düşük olmuştur. Ayrıca suç türleri açısından daha fazla ve daha çeşitli olmuştur. Toplumca olumsuz sayılabilecek özellikler açısından değerlendirdiğimizde de E tipi cezaevi, yarı açık cezaevini çoğunlukla geçmiştir.

Araştırmaya katılan mahkûmların demografik durumlarına baktığımızda çoğunluk 26-40 yaş arasındadır. İkamet edilen yer olarak baktığımızda E tipi cezaevi mahkûmları(%67,6) ve yarı açık cezaevi mahkûmları (%65) Büyükşehir ve il kökenlidir. Burada Büyükşehirlerin suç ile ilişkisi bir kez daha vurgulanmış olmaktadır. E tipi cezaevi mahkûmlarının %52,6'sı evli iken yarı açık cezaevi mahkûmlarının %76,5'i evlidir. Ayrıca E tipi cezaevi mahkûmlarının %62'si ilkokul mezunu iken, yarı açık cezaevi mahkûmlarının %50'si ilkokul mezunudur. Mahkûmların büyük bir oranının eğitimsiz olduğu ve eğitimsiz anne babalardan dünyaya geldikleri göze çarpan veriler arasındadır. E tipi cezaevinde mahkûmların babalarının %84,2'si ilkokul mezunu ya da sadece okuryazar iken, yarı açık cezaevi mahkûmların babalarının %80,9'u ilkokul mezunu ya da okuryazardır. Annelerinin eğitim düzeyi ise babalarınkinden çok farklı değildir.

Sonuç itibariyle; mahkûmların anne-babalarının eğitim seviyeleri düşüktür, ayrıca mahkûmların eğitim seviyeleri de gayet düşüktür. Bu durumda hem ebeveynlerin öğrenim düzeyinin düşük olması hem de mahkûmun eğitim düzeyinin düşük olması beraberinde suçu getirebilmektedir.

Mahkûmların meslekleri ele alındığında, meslek türlerine ilişkin eşit ve belirgin bir dağılım gözükmemektedir. Genelde mahkûmlar serbest meslek sahibi olanlardan ve işsizlerden oluşmaktadır. Düzenli bir geliri olan memur vb. mesleklere sahip mahkûm oranı; yarı açık cezaevinde %4,4 iken, E tipi cezaevinde %3,8'dir. Bu durumda iyi bir mesleğe ve iyi bir maaşa sahip olamamak, ilerde suçlu olma ihtimalini etkileyen unsurlar arasında yer almaktadır. Mahkûmların

aylık gelirlerini de göz önünde tutarsak, büyük bir kısmının geliri yok denecek kadar azdır.

Bu araştırmanın bir diğer bulgusu ise dini bilgi ve eğitim açısından hem mahkûmların hem de ailelerinin bu konudaki bilinçlerinin zayıf olduğudur. Katılımcı mahkûmların ne derece inandığı, ibadet etme sıklığı, helal-harama veya yasaklara dikkat edip etmediği noktasında E tipi cezaevi yine yarı açık cezaevine göre gerilerde kalmaktadır. Vakit namazlarını kılma sıklığı ele alındığında sık ve çok sık kılma oranı E tipi cezaevinde %23,9 iken, yarı açık cezaevinde %35,3'tür. Namaz kılmadığında üzülme oranı ele alındığında, E tipi cezaevinde oran %79,4 iken, yarı açık cezaevinde %84,8'dir. Bir defada olsa alkollü içki içme oranı ele alındığında, E tipi cezaevinde alkol kullananların oranı %62 iken, yarı açık cezaevinde %43,3'tür. Bu durum, E tipi cezaevindeki mahkûmların özelliğinden kaynaklanmaktadır. Yarı açık cezaevinde, E tipi cezaevine göre daha ılımlı ve ıslah olmuş mahkûmlar kalırken, E tipi cezaevinde en ağır suçları işleyen, her tür suçtan hüküm giyen mahkûmlar bulunmaktadır.

Mahkûmların dine ilişkin tutumlarına baktığımızda; E tipi cezaevi mahkûmlarının %66,2'si çocuklarına dini eğitim verilmesini isterken, yarı açık cezaevi mahkûmlarının %73,5'i çocuklarına dini eğitim verilmesini istemektedir. Görüldüğü gibi buraya kadar olan değerlere göz attığımızda E tipi cezaevinin birçok konuda biraz daha geri olduğu açıktır.

Araştırmaya ilişkin değerlendirmeler ve tablolar uyarınca, cezaevinde olmanın dini ibadetleri yerine getirmede engel teşkil etmediği yine ilgili bulgularda açıkça görülmektedir. Dini ibadetler olarak kastettiğimiz ise cezaevi sınırları içerisinde yapılabilecek olan ibadetlerdir.

Yine araştırma saiklerinden birisi de mahkûmların pişman olma durumlarıydı. Mahkûmların büyük bir çoğunluğu işledikleri suçtan dolayı pişman olmuş durumdadırlar. Pişman olma sebepleri de sırasıyla; yakınlarını kötü durumda bırakmış olma hissi ve cezaevlerindeki boşa geçirmiş oldukları zaman gelmektedir. Yani pişman olma durumlarında dini nedenler ya da günah korkusu gibi aşkın duygular çok sonralarda belirlemekte ve az bir oranda seyretmektedir.

Cezaevinde kalınan süre içerisinde mahkûmların hem fiziksel hem de mental olarak değişime uğradığı düşünülebilir. Bu değişim onların dini duygularında ve ibadet etme sıklıklarında da kendini gösterebilir. Cezaevine girdikten sonra dini inancının arttığını söyleyen kişiler E tipi cezaevinde %52,6 iken, yarı açık cezaevinde %46,2'dir. Ancak hapisane ile dindarlığım arasında bir ilişki yoktur diyenlerin oranı da E tipi cezaevinde %45,3 iken, yarı açık cezaevinde %62,7'dir.

Mahkûmların %50'ye yakını 'kendimi daha dindar hissediyorum' demiştir, ancak cezaevinde yapılabilecek olan dini ibadetleri (namaz) bile yerine getirecek irade E tipi cezaevinde %23,9 iken, yarı açık cezaevinde %35,3'tür. Diğer taraftan hapse girmeden önce dindar olup 'kadere küsen' ve ibadeti bırakan mahkûm

oranı da, hapse girdikten sonra dindarlaştıran mahkûm oranından daha fazladır (Bkz. Tablo 11). Bu sebeple iki yönlü bir durum ortaya çıkmaktadır.

Bazı mahkûmlarla olan birebir görüşmeler dolayısıyla şu sonuca vardık. Hapse girmeden önce gayet olumlu, insanlara ve kurallara saygılı ve dindar bir hayat yaşayan, kazara-istemeyerek ya da mecbur kalarak işlediği bir suç yüzünden hüküm giyenler, kendine göre hak etmediği bir nedenden dolayı mahkûm olanlar, hapisanede artık bu durumlara (genel ahlak ve dindarlık kalıpları) dikkat etmez hale gelmektedir. Diğer yöndeki mahkûmlar ise zaten kuralsız, insan hakları ihlali yaparak, günah sevap bilmeden yaşadığı, mahkûm olduktan sonra kendisini bir toplumsal zararlı gibi gördüğü için düzelme ve ıslah aşamasına geçmek isteyebiliyor. Bu sebeple de dine sarılabilmekte ve kendisini mahkûm olduktan sonra dindarlaşmış görebilmektedir.

Kızmaz(2005) din ve suçluluk analizinde; 'din-suç ilişkisi araştırmalarının çok çeşitli olduğunu ve dindarlık-suç korelasyon bulgularının farklılık arz ettiğini, ilişkinin pozitif veya negatif olabileceğini ya da ilişkinin olmayabileceğini' ortaya koymuştur

Mahkûmların ne düşündüğü onların ıslahı açısından önem taşımaktadır. Kendilerinde dini açıdan bir değişim, bir olumluluk görüyorlarsa ya da kendilerini daha dindar hissediyorlarsa bu durum değerlendirilmelidir. Çıkan veriler neticesinde, cezaevinde olmanın mahkûmu dindarlaştırdığı ya da sekülerleştirdiği gibi genel bir ifade kumak bu sebeplerle zor gelmektedir.

Böyle bir genelleme yapmak yerine çok daha spesifik sonuçlar öne sürebiliriz. Araştırma bulgularımıza göre mahkûmlar dindarlığın tutumsal ve inanç boyutuyla bir güçlenme ve olumlu bir değişim yaşarken bu gözlenen artış dindarlığın bir diğer önemli göstergesi olan ibadet boyutunda göze çarpmamaktadır.

Son olarak cezaevlerinde yapılabilecek bazı durum değişikliklerini ve araştırma sonucuna göre ele alınabilecek düzenlemeleri sıralamayı uygun bulduk. Somut olarak Konya cezaevlerinde değişikliğe gidilebilecek alanlar ve yapılabilecek uygulamalar şunlardır:

1- Cezaevlerinin yöresel özelliklere göre belli iş alanlarına dayalı bir kurum haline getirilerek hükümlülerin çalışabilecekleri, para kazanabilecekleri ve meslek öğrenebilecekleri bir fabrikaya dönüştürülmesi gerekir. Bunun sonucunda mahkûmun bir mesleği olacak ve hayata bakış açısı biraz da olsa değişecek ve özgürlüğe kavuştuğu zaman peşinden koşturacağı bir işi olacaktır. Bu bağlamda E tipi cezaevi de 600 kişilik dev bir atölyeye dönüştürülmelidir. Konya bir sanayi şehridir ve tekstilden ayakkabıcılığa çok önemli oranlarda mal ihraç etmektedir. Neden bu ürünler arasında cezaevlerindeki mahkûmların ürünleri olmasın.

2- Tabi ki bu durumun mümkün olabilmesi için cezaevlerinin yeterli tefrişat ve donanıma sahip olması gerekmektedir. Gerekli atölyeler açılmalı ve üretimin alt yapısı hazırlanmalıdır. Meslek öğretecek eleman alımı da bu altyapılardandır.

3- Din bilgisi dersleri için program hazırlanırken şu amaçlardan hangisine hizmet edeceğinin kararlaştırılmış olması gerekir. Bu derslerin amacının, mahkûmları dini açılarından bilgilendirmek ve dini bilgi düzeylerini arttırmaya yönelik mi yoksa, ıslaha yönelik bir araç olarak kullanmaya yönelik mi olduğuna-olacağına dair net bir politika gereklidir.

Mahkûmların büyük çoğunluğunun aynı suçu tekrar işleyebilirim dediği bir ortamda derslerin ve işlenen konuların, suçu tekrar etmeyi önleyebilecek şekilde ve pratiğe yönelik (ıslah temelli din eğitimi) olarak belirlenmesi daha makul görülmektedir. Batıda yapılan çalışmalarda belirttiğimiz gibi dini, ıslah aracı olarak kullanan yapılanmalar mevcuttur. Türkiye'de son zamanlarda artan şiddet olayları da, artık yeni yöntemlerin denenmesi gerektiğini vurgular düzeydedir.

4- Din dersleri müfredatı 1981 yılında hazırlanmış ve revizyona uğramadan hapisane müdürlerinin de inisiyatifi ve dine olan tutumlarıyla bugüne kadar gelmiştir. Pratiğe yönelik bir program hazırlanmalı ve din derslerinin doğaçlama işlenmesine son verilmelidir. Henüz cezaevi vaizlerini ve din eğitimi veren öğretmenlerimizin takip edebileceği somut ve kararlaştırılmış bir ders kitabı bulunmamaktadır. Bu sorunlar aşıldığı taktirde kümülatif olmayan, enformatif bilgi akışından öte gitmeyen yöntemsiz uygulamalarla vakit ve emek kaybının önüne geçilmiş olur.

KAYNAKÇA

- ADLER, Freda, G.O.W. Mueller, W.Laufer (1991) *Criminology*. Mc Graw-Hill Inc New York
- AKSOY, Nazire Erinç (1998) *The Relationship Between Religiosity And Crime*, A Thesis Submitted To The Graduate School Of Sciences Of The Middle East University, July, Ankara.
- BECKFORD, James And Gilliat, Sophie (1998) *Religion In Prison: Equal Rites In A Multi-Faith Society*, 232 Pp. Cambridge University Pres, Cambridge.
- BECKFORD, James A. (1999) '*Rational Choose Theory And Prison Chaplancy:The Chaplain's Dilemma*' *British Journal Of Sociology*. Vol.50 No:4 December, pp.671-685 London School Of Economics. London.
- DEMİRBAŞ, Timur (2001) *Kriminoloji*, Seçkin Kitapevi Ankara.
- DIX, Felecia Ann (1997) *Race Religion And The Inmate Culture: An Interperetation Of Islam In American Prisons*, Spring Semester, The Florida State Universty School Of Criminology And Criminal Justice.
- ESERPEK, Altan(1979) *Sosyal Kontrol, Sapma Ve Sosyal Değişme Erzurumun İki Köyünde Karşılaştırmalı Bir Araştırma*. Ankara Ün. Eğt. Fak. Yay. No:76. Ankara.
- FOUCAULT, Michel (1992) *Hapishanenin Doğuşu*, (Çev. Mehmet Ali Kılıçbay), İmge Kitapevi, Ankara.
- GÜNAY, Ünver (2000) *Din Sosyolojisi*. İnsan Yay. 3. Baskı İstanbul.
- İÇLİ, Tülin; A. Ögün (1988) '*Sosyal Değişme Sürecinde Kadın Suçluluğu*', H.Ü. Edebiyat Fakültesi Dergisi. Cilt:5, Sayı:2 Aralık,1988 17-32 Ankara.
- İÇLİ, Tülin(1997) *Sosyal Bilimlerde İstatistik*, H.Ü. Fen Fakültesi Basımevi. Ankara.
- İÇLİ, Tülin (1998) *Kriminoloji*, Ankara.
- KIZMAZ, Zahir(2005) '*Din Ve Suçluluk: Suç Teorileri Açısından Kuramsal Bir Yaklaşım*'. Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi. Cilt:15 Sayı:1 Sf:189-215 Elazığ.
- KIZMAZ, Zahir(2006) *Cezaevi Müdavimleri: İnatçı Suçlular*. Orion Yayınları Ankara.
- ÖZDEMİR, Şuayp (2005) *Değerler Eğitim Dergisi*. '*Cezaevlerinde Din Eğitiminin Temel Problemlerine Genel Bir Bakış*' Ocak, Sayı:9 Cilt:3 İstanbul.
- PARK, A.Robert,(2007) '*İnsan Ekolojisi*'. *Sosyolojide Temel Fikirler*. Yazan: Martin Slattery Çev:Hacer Harlak Editör: Ümit Tatlıcan,Gülhan Demiriz. Sentez Yayıncılık. İstanbul. Resmi Gazete (1967) Ankara.

- ROJAS, Patrisia Macias (1998) Complex Facts, (Http://Www.Corpwatch.Org/Article.Php? İd=862), Erişim tarihi:13.11.2005.
- SOLMAZ, Bünyamin (1996) 'Dinin Toplum Ve Kültür Üzerine Etkileri' İlahiyat Fakültesi Dergisi, Selçuk Üniversitesi, Ayrı Basım, Sayı:6 Sf:125-145 Konya.
- SOLOMON, Lois K.(2009) Florida Prison Becomes Faith-Based Penitentiary, Mcclatchy - Tribune Business News. Washington: May 11, 2009 Http://Proquest.Umi.Com/Pqdweb? Did=1706753641&Sid=2&Fmt=3&Clientİd=41950&Rqt=309&Vname =Pqd. Erişim Tarihi: 10-10-2009
- TAPLAMACIOĞLU, Mehmet (1961) Din Sosyolojisine Giriş, Ankara Üniversitesi Basımevi 2. Basım. Ankara.
- TAPLAMACIOĞLU, Mehmet (1975) Din Sosyolojisi , Ankara Üniversitesi Basımevi 2. Baskı. Ankara.
- TEZCAN, Mahmut (1995) Sosyolojiye Giriş Temel Kavramlar. 4. Baskı Ankara.
- YAVUZER, Haluk (1996) Çocuk Ve Suç, Remzi Kitabevi 8.Basım, Eylül, İstanbul.